

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ КАТЕГОРІЙ

Світовий розвиток суспільства свідчить, що основним багатством будь-якої країни є люди, а ступінь розвитку людини і задоволення її потреб виступають провідним критерієм економічного і соціального прогресу суспільства.

Керівництво підприємством більше уваги приділяють нематеріальним характеристикам, потенціалу їх працівників. Безпосередньою і головною продуктивною силою нової технологічної епохи виступає людський інтелект.

Місце людини у відтворювальному процесі з розвитком суспільства, науково-технічного прогресу в галузі техніки і технології постійно змінюється, з'являються нові, більш складні форми капіталу, які мають значний потенціал економічної активності, що є вектором розвитку країни.

Історичний розвиток категорії “капітал” свідчить про те, що в кожній його формі зберігаються старі і проявляються нові особливі риси, що зумовлено особливістю капіталу в капіталістичному ринковому господарстві.

До сучасних тенденцій розвитку економічної науки та практики необхідно віднести динамічне піднесення людського капіталу. На думку І.А. Іванюка в сучасних умовах на найближче майбутнє єдиним фактором, розвиток якого має достатньо значний ресурс як за якісно-кількісними параметрами, так і за часовими є людський капітал [2].

Теорія людського капіталу набула поширення в період піднесення ринкової економіки у капіталістичних країнах, коли темпи науково-технічного прогресу стрімко зростали, підвищувалася роль інтелектуальної складової людського фактору у технологічному переозброєнні виробництва, започаткувався перехід людства до нової стадії розвитку – постіндустріальної.

“Сучасне суспільство епохи зрілої стадії науково-технічної революції і початкової стадії інформаційно-комунікаційної революції, – відмічають А.І. Добринін, С.А. Дятлов, Є.Д. Циренова, – можна охарактеризувати як інформаційне суспільство, в якому структура творчих продуктивних сил людини актуалізується не у формі людського капіталу, а у формі людських інформаційних ресурсів (потреб, здібностей, сил)” [3, с.15]; т.е. человеческий капитал здесь уже называется ресурсом.

В постіндустріальному суспільстві найманий працівник і його робоча сила функціонують і відтворюються не в товарній формі, а у формі людського капіталу. Не тільки капіталіст – підприємець, але і сам працівник відноситься до вкладень в свої продуктивні здібності (економічні сили) як до капіталізованих накопичень.

Капіталом сьогодні називають “людський”, “соціальний”, “організаційний”, “символічний” і інші. Проте серед названих капіталів ціннісним компонентом виробництва, здатним генерувати додану вартість, вилучену з найманої праці є людський капітал.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що проблемам людського фактору в економіці присвячено багато наукових праць і спектр досліджень з даної проблематики розширюється. Таку тенденцію можна охарактеризувати як обернено пропорційну до сукупності раціонально-послідовних кроків у розвитку системи бухгалтерського обліку України, що і обумовлює важливість не лише подальших наукових пошуків, але й визначення шляхів їх відображення в економічній практиці.

Метою дослідження є визначення позицій концепції людського капіталу на предмет їх відповідності сучасним засадам розвитку бухгалтерського обліку в ринково-зорієнтованій економіці, а також визначення місця людського капіталу в складі майна підприємства у

зв'язку з відсутністю структурованого і самодостатнього підходу до використання цього поняття.

Проведений аналіз економічної літератури дозволяє виділити три підходи до визначення поняття “капітал”:

1) матеріально-речовий підхід, за яким капітал – це матеріально-речова база сформованого капіталу, що забезпечує розкриття технічної, технологічної природи, особливості і конкретні характеристики капіталу. Такий підхід, як відмічають Р.О. Костирко, Н.В. Терична, В.О. Шевчук “статичний, оскільки він обернений тільки в минуле, зафіксоване в його матеріально-речових формах, їх якісних, кількісних параметрах, складі і структурі. Тобто нерозкритими залишаються динаміка капіталу, його зв'язок з майбутнім, взаємодія з грошовими елементами і робочою силою” [3, с. 14];

2) грошовий (монетарний) підхід, за яким капітал розглядається як грошове вираження господарських операцій, що відбуваються на підприємстві з метою визначення отриманого ним доходу. Зазначений підхід забезпечує розкриття динамічних властивостей капіталу, проте ігнорує характер і причини динаміки, обумовленої матеріально-речовими факторами;

3) підхід, за яким капітал розглядається як економічні (виробничі) відносини між суб'єктами його відтворення з метою раціональних умов безперервного відтворення для реалізації економічного інтересу даних суб'єктів. Недоліком такого підходу є відсутність визначення складу, матеріально-речової, грошової оцінки та цільових критеріїв руху капіталу.

Кожен підхід до пояснення сутності капіталу є вираженням ступеня розвитку суспільства, дослідження економічної природи і певних аспектів сутності капітал підприємства.

Отже, капіталом, на нашу думку, є економічна категорія, що виражає відношення власності до конкретної сукупності матеріально-речових; грошових та інформаційних факторів виробництва, які забезпечують підвищення доходів його власника. При цьому підприємство виступає організаційною формою капіталу, центром інтересів всіх учасників утворених і реалізованих економічних відносин з приводу ефективного використання відмічених вище факторів виробництва.

Існування людського капіталу відповідає рівню розвитку виробничих відносин, виділенню та розумінню сутності найважливішого фактора – людини – в економічному зростанні підприємства, галузі економіки чи країни в цілому.

“Людський фактор в економіці можна вивчати у трьох розрізах: політекономічному, гуманітарному та філософському. З політекономічної точки зору, людина – носій знань, кваліфікації, досвіду – є основною продуктивною силою суспільства, найбільшим надбанням будь-якої нації” [4, с. 212].

В сучасній економіці людський капітал перетворюється на основний ресурс, цінність якого постійно зростає. Нові знання і технології трансформують основні принципи традиційної ринкової економіки, які пов'язані з власністю, товаром, відчуженням. Знання і інформація, як основні джерела високотехнологічного виробництва, розподіляються між користувачами без втрати початкової вигоди для їх власника. Таким чином, не система власності, а система використання стає основою високотехнологічної економіки, сприяє подоланню відчуженості, характерній для попередніх форм виробництва та максимальному використанню особистого творчого потенціалу людини.

Підприємства усвідомлюють, що найбільш цінним капіталом, який вони мають в своєму розпорядженні, є знання і досвід своїх співробітників. Людський капітал надає значні конкурентні переваги підприємствам, які намагаються знайти способи і шляхи використання знань і досвіду своїх співробітників як усередині підприємства, так і за її межами, включаючи взаємовідносини з клієнтами і акціонерами.

Від того як підприємства використовують свій людський капітал, залежить не тільки їх успіх, але і здатність вижити в тяжких умовах конкуренції. Високі результати діяльності підприємств обумовлені вдало знайденими рішеннями у сфері управління людським

капіталом, яке націлене на створення інфраструктури передачі знань, важливим аспектом при цьому є формування спеціальної культури підприємства, а також моніторинг і оцінка людського капіталу.

Сучасна наука і законодавство визнають існування лише майнового капіталу, внесеного до статутного капіталу юридичної особи. Проте решта складових капіталу юридичної особи (людського і природного капіталу) не зникають.

Помилки в розумінні природи капіталу набули важливого значення лише в певний історичний період суспільного розвитку. В умовах натурального господарства розуміння дійсної ролі капіталу мало таке ж значення, як і розуміння теорії всесвіту Птолемея.

Інтелект людини, хоч і не враховується, але все одно використовується. Людський капітал реально існує і діє, хоча не враховується як, наприклад, майновий капітал. Це положення є правильним з точки зору оцінки внеску майнового капіталу його вкладниками, але неправильно теоретично і для оцінки ролі майнового капіталу в цілому. Людський капітал, як складова капіталу – це значно ширше поняття, ніж статутний капітал юридичної особи, обліком якої сьогодні обмежується роль майнової складової продуктивних сил.

Отже, економічний процес, що діє, відображає існування процесів постійного оновлення людського і майнового капіталу.

У сучасних умовах ознаками інтенсивного шляху розвитку продуктивних сил є:

1) збільшення ефективності і масштабів використання людського інтелекту за рахунок залучення до інтелектуальної діяльності максимального кола учасників процесу виробництва (тобто зміна системи виробничих відносин);

2) зниження обсягу капіталовкладень, пов'язаних з подальшим нарощуванням капіталу і зростанням фондоозброєності, оскільки цей напрям використання інвестицій означає екстенсивний шлях розвитку людства.

Отже, людський капітал забезпечує переваги власності та виступає головною відмінною особливістю міжнародних корпорацій, що забезпечено наступними перевагами:

- людський капітал можна легко транспортувати до зарубіжних виробничих підприємств;

- людський капітал характеризуються високою питомою вагою висококваліфікованої праці у виробництві, що створює мотив для географічного розподілу виробництва та створення вертикальних міжнародних корпорацій;

- людський капітал може бути дешево спрямований до іноземних філій без зменшення вартості або продуктивності активів, що продовжують використовуватися материнською компанією.

Сучасне підприємство є виробник не лише товарів, але й знань. Працівники підприємства займаються виробництвом знань, підприємства стають такими, що навчаються, а інновації – джерелом створеної вартості. Конкурентні переваги у вигляді нових продуктів і технологій змінюються, при цьому людський капітал в більшій мірі, ніж фізичні активи або фінансовий капітал, стає єдиною стійкою конкурентною перевагою.

Список використаних літературних джерел:

1. Добрынин А.И., Дятлов С.А., Цыренова Е.Д. Человеческий капитал в транзитивной экономике. СПб., 1999. С.15.

2. Іванюк Й.А. Воспроизводство интеллектуального капитала в современных маркетинг-системах //www.publish.cis.2000.ru/books/book 44/ch 12..shtml.

3. Костирко Р.О., Терична Н.В., Шевчук В.О. Комплексна оцінка вартості підприємства: Монографія / За заг. ред. докт. екон. наук, академіка НАН України М.Г. Чумаченка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2008. – 278 с.

4. Философия экономики / Отв. ред. С.В. Синяков. – К.: «Альтерпрес», 2002 – 384 с.

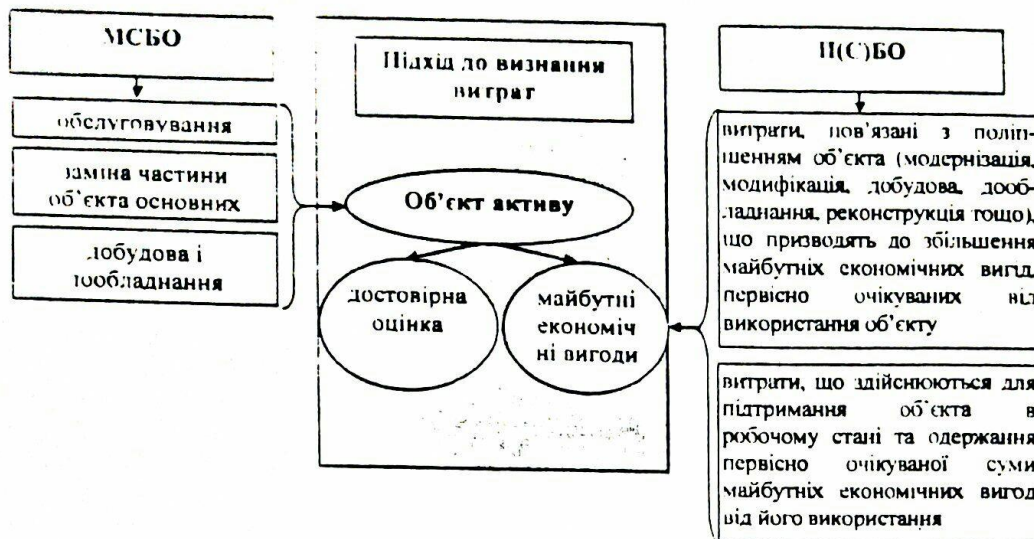

Рис. 1 Вимоги МСБО та П(С)БО до визнання витрат на ремонт та поліпшення основних засобів

Лише у випадку, якщо підприємство скористається можливістю визнання окремих частин об'єкта основних засобів як необоротних активів, можна визначити економічні вигоди від використання об'єкта основного засобу та достовірно визначати його вартість.

Отже, запропонований підхід до виділення частин об'єкта основних засобів у якості окремих активів, виходячи з концепції його розвитку, дозволить:

- 1) враховувати обидва критерії визнання активів (основних засобів) при проведенні їх ремонту та поліпшення;
- 2) дотримуватись принципу обачності, відносно відремонтованих об'єктів основних засобів при відображенні інформації про них у фінансовій звітності;
- 3) наблизити зміст національних стандартів до міжнародних вимог.

Література

1. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, затверджено розпорядженням КМУ №911-р від 24.10.2007р. // <http://minfin.gov.ua>.
2. Наумчук О.А. Основні засоби: методика обліку і формування облікової політики: дис.канд... екон. наук: - 08.06.04 – Донецьк, 2005. – 182 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджено Наказом Міністерства фінансів України №92 від 27.04.2000р. // <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» // <http://minfin.gov.ua>.

Підписано до друку 7.05.2009 р.

Зед. 764 від 14.05.2009 р. Формат паперу 60 x 84

Обсяг 16,2 друкованих аркушів. Тираж 120 прим.

Одеський державний економічний університет

Одеса 82, вул. Преображенська, 8